

RECENZE UČEBNIC HUDEBNÍ VÝCHOVY PRO GYMNÁZIA

Jana Šimáková

Rok 2003 může středoškolská hudební výchova považovat za zlomový. Po mnoha letech, kdy se hudební výchova na tomto stupni škol vyučovala bez učebních textů, vydalo nakladatelství SPN první oficiální učebnice hudební výchovy pro gymnázia¹ v Čechách.

Učebnici tvoří dva sešity určené pro hudební výchovu v prvních a druhých ročnících gymnázií. Oba díly učebnice vytvářejí společný organický celek, autoři ovšem nechávají učiteli volnost ve výběru a řazení témat ve výuce. V centru pozornosti autorů zůstávají především dějiny artificiální a nonartificiální hudby, které jsou prezentovány chronologicky.

První díl učebnice zahrnuje z oblasti hudby artificiální sloh rytmicko-monodický, polymelodický a částečně melodicko-harmonický (barokní hudba), věnuje se vzniku a vývoji nonartificiální hudby do 40. let dvacátého století a vývoji notace. Druhý díl učebnice zahrnuje kapitolu o lidském sluchu a hlasu, přes období klasicismu, romantismu a impresionismu uzavírá melodicko-harmonické období a zmiňuje také hudbu 20. století - období sónické. Výklad o nonartificiální hudbě zahrnuje období od padesátých let dvacátého století do současnosti.

Jednotlivé kapitoly jsou členěny do tří oddílů:

Oddíl A nastoluje určitý problém, na nějž daná kapitola hledá odpověď.

Oddíl B je výkladovou částí zaměřenou na prezentaci dějin světové a české artificiální a nonartificiální hudby.

Oddíl C je chápán jako interaktivní část zaměřená na recepci a produkci hudby, vokální a instrumentální činnosti a na opakování a prohlubování hudební teorie.

Jak již bylo zmíněno výše, věnovali autoři zcela největší prostor dějinám hudby a hudební teorii. Hudební historie je prezentována jako výklad, který vychází z chronologického členění vývoje hudby. Učebnice se věnují zhruba ve stejně velkém rozsahu hudbě artificiální a nonartificiální, v oblasti hudby artificiální je učivo poměrně podrobné.

Také vokální činnosti zaujmají poměrně velkou část obou dílů učebnice. Problematiku nahlíží jak z hlediska teoretického – druhý díl učebnice obsahuje kapitolu o lidském hlasu a sluchu – tak z hlediska praktického, neboť do učebnic je zařazen i pěvecký repertoár. Učebnice nabízejí jak písně z oblasti hudby artificiální, tak z oblasti hudby nonartificiální, zcela však absentují lidové písně, autoři zařadili pouze jedinou do prvního dílu. Tvůrci učebnic rezignovali také na intonační výchovu, neuvádějí žádnou z intonačních metod, ani způsoby nácviku jednotlivých písní.

¹ Charalambidis, A., Císař, Z., Hurník, L. *Hudební výchova pro gymnázia 1*. Praha : SPN, 2003.

Charalambidis, A., Císař, Z., Hurník, L., Radosa, D. *Hudební výchova pro gymnázia 2*. Praha : SPN, 2003.

Stejně jako intonační výchova je v učebnicích zcela pominuta výchova hudebně pohybová. Autoři neuvádějí žádný konkrétní námět na tvořivou pohybovou činnost, ačkoli učební osnovy, jejichž odborným garantem je jeden z autorů učebnice A. Charalambidis, doporučují tančit ve výuce dobové tance, např. courante, gavotu, čtverylku.

V oblasti instrumentálních činností nabízejí učebnice několik námětů ke hře na hudební nástroje v interaktivním oddíle C. Ve velké míře jde o improvizaci jednoduchých melodií ve zvolených tóninách, harmonizaci a jednoduché zaranžování melodie, zhudebňování textu či o vytvářejí jednoduchých partitur. Ovšem didaktická partitura určená pro konkrétní instrumentální činnosti je uvedena v učebnici pouze jediná.

Jako podnětné se jeví především hry s hudbou 20. století, kdy autoři uvádějí např. hru na dodekafonii, na klastr, na konkrétní hudbu a minimalismus, z hudby nonartificiální pak improvizaci blues a rock-and-rollu.

Součástí učebnice jsou čtyři CD, která přinášejí hudební ukázky, jež mají především dokreslovat výklad dějin hudby, popř. hudebních forem. Poslech hudby není ovšem předkládán jako problém, který by měl být žáky řešen, nýbrž je založen na popisu poslouchané hudby: „*Jedná se o ukázkou houslového koncertu. Hudba vyrůstá z výrazných melodických nápadů... Náročný part houslí bohatě využívá vícehlasou hru.*“² Obsah učebního textu je tak směřován s textem metodickým, který by měl být k dispozici pouze učitelé.

Z hlediska současné hudební pedagogiky, která klade větší důraz na prožitek hudby než na teoretický poznatek, lze jako pozitivní hodnotit přínos učebnic v oblasti současné artificiální hudby, neboť hudební skladatelé a jejich díla jsou zde zmiňována v dostatečném množství, dále pak interaktivní oddíl učebnice, který přináší několik námětů vhodných pro aktivizační činnosti ve výuce: např. improvizace v dórské tónině, vytváření vlastní partitury, hra na komponování části opery, hra na dodekafonii, apod. Otázkou však zůstává, do jaké míry jsou tyto činnosti nové pro středoškolské pedagogiky.

Stejně tak bychom se mohli ptát, zda autoři dodržují požadavky učebních osnov a snaží se studenty rozvíjet po všech stránkách. Absentující hudebně pohybová výchova a výchova intonační tomu příliš nenasvědčují.

V oblasti vokálních činností vyvstávají otázky při komparaci zvoleného repertoáru s repertoárem, který by měli žáci znát již ze základní školy: 40 % písní, které jsou zařazeny do prvního dílu učebnice, je uvedeno již v učebnicích hudební výchovy pro základní školy.

Také hlasová cvičení, ač předkládaná pro „výjimečné zpěváky“, zdaleka přesahují hlasové možnosti průměrných studentů gymnázií, neboť jsou psána v naprosto nevyhovujících hlasových polohách (h^2 , c^3).

Další otázkou je i náročnost vybraného repertoáru. Učební osnovy hudební výchovy pro gymnázia doporučují zpěv v lidovém dvojhlasu, trojhlasu

² Hudební výchova pro gymnázia 1., str. 100.

i čtyřhlasu. Procentuálně zahrnují oba díly učebnic 15 % trojhlasých a 3 % čtyřhlasých písní, navíc především z oblasti umělé hudby (renesanční vokální polyfonie).

V učebnicích téměř chybějí aktivizační úkoly k poslechu hudby nebo jsou pro středoškoláky poměrně jednoduché. Ve větší míře také postrádáme notové zápisy hlavních témat skladeb či odkazy na využití poslechových skladeb v jiných činnostech.

Také grafická úprava textu není příliš vhodná. Mnohdy tvoří celou dvoustranu pouze tištěný text, což je pro studenty značně nemotivující. Je využita pouze černá a zelená, v druhém díle červená barva, veškeré ilustrace či reprodukce jsou černobílé a velmi malé, což se např. u impresionistických obrazů jeví jako zcela nevyhovující. Navíc stejně jako v případě volby repertoáru i je zde velké množství obrazového materiálu shodného s materiálem v učebnicích pro základní školy.

Učebnicím chybí slovníček hudebních pojmů, rejstřík a především metodická příručka, která by pedagogům pomohla v orientaci v tomto učebním materiálu.

Z hlediska pedagogické praxe bohužel učebnice nepřinášejí příliš nových podnětů. Dostatečně tvůrčí učitel si po mnoha letech bez učebnic hudební výchovy dokázal už z dostupných materiálů vytvořit učebnice vlastní. Navíc například i se zpěvníkem, který kromě melodií a textů písní obsahuje i jednoduché partitury určené pro instrumentální hru žáků.